1 משנה הראשונה

2 ספר נחמיה פרק ח

(ד) וַיַּעֲמֹד עֶזְרָא הַסֹּפֵר עַל מִגְדַּל עֵץ אֲשֶׁר עָשׂוּ לַדָּבָר וַיַּעֲמֹד אֶצְלוֹ מַתִּתְיָה וְשֶׁמַע וַעֲנָיָה וְאוּרִיָּה וְחִלְקִיָּה וּמַעֲשֵׂיָה עַל יְמִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ פְּדָיָה וּמִישָׁאֵל וּמַלְכִּיָּה וְחָשֻׁם וְחַשְׁבַּדָּנָה זְכַרְיָה מְשֻׁלָּם׃
(ה) וַיִּפְתַּח עֶזְרָא הַסֵּפֶר לְעֵינֵי כָל הָעָם כִּי מֵעַל כָּל הָעָם הָיָה וּכְפִתְחוֹ עָמְדוּ כָּל הָעָם׃
(ו) וַיְבָרֶךְ עֶזְרָא אֶת יְהוָה הָאֱלֹהִים הַגָּדוֹל וַיַּעֲנוּ כָל הָעָם אָמֵן אָמֵן בְּמֹעַל יְדֵיהֶם וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה אַפַּיִם אָרְצָה׃
(ז) וְיֵשׁוּעַ וּבָנִי וְשֵׁרֵבְיָה יָמִין עַקּוּב שַׁבְּתַי הוֹדִיָּה מַעֲשֵׂיָה קְלִיטָא עֲזַרְיָה יוֹזָבָד חָנָן פְּלָאָיָה וְהַלְוִיִּם מְבִינִים אֶת הָעָם לַתּוֹרָה וְהָעָם עַל עָמְדָם׃
(ח) וַיִּקְרְאוּ בַסֵּפֶר בְּתוֹרַת הָאֱלֹהִים מְפֹרָשׁ וְשׂוֹם שֶׂכֶל וַיָּבִינוּ בַּמִּקְרָא׃

3 תלמוד בבלי מסכת יומא דף סט/ב

ויצעקו אל ה' אלהים בקול גדול מאי אמור אמר רב ואיתימא רבי יוחנן בייא בייא היינו האי דאחרביה למקדשא וקליה להיכליה וקטלינהו לכולהו צדיקי ואגלינהו לישראל מארעהון ועדיין מרקד בינן כלום יהבתיה לן אלא לקבולי ביה אגרא לא איהו בעינן ולא אגריה בעינן נפל להו פיתקא מרקיעא דהוה כתב בה אמת
...
ורב מתנא אמר האל הגדול הגבור והנורא והא דרב מתנא מטייא לדרבי יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי למה נקרא שמן אנשי כנסת הגדולה שהחזירו עטרה ליושנה אתא משה אמר האל הגדול הגבור והנורא אתא ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו לא אמר נורא אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו לא אמר גבור אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורת גבורתו שכובש את יצרו שנותן ארך אפים לרשעים ואלו הן נוראותיו שאלמלא מוראו של הקדוש ברוך הוא היאך אומה אחת יכולה להתקיים בין האומות ורבנן היכי עבדי הכי ועקרי תקנתא דתקין משה אמר רבי אלעזר מתוך שיודעין בהקדוש ברוך הוא שאמתי הוא לפיכך לא כיזבו בו׃

4 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף יא/א

תנו רבנן משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי נסתלקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משתמשין בבת קול

5 ביאור הגר"א

6 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לג/א

אמר ליה רב שמן בר אבא לרבי יוחנן מכדי אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות ותפלות קדושות והבדלות נחזי היכן תקון

7 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יז/ב

אמר רבי יוחנן ואמרי לה במתניתא תנא מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים תיקנו שמונה עשרה ברכות על הסדר

8 מהרי"ץ חיות

9 גרי"ז

10 תלמוד בבלי מסכת יומא דף כט/א

אמר רב אסי למה נמשלה אסתר לשחר לומר לך מה שחר סוף כל הלילה אף אסתר סוף כל הנסים והא איכא חנוכה ניתנה לכתוב קא אמרינן

11 תלמוד בבלי מסכת פסחים דף נ/ב

אמר רבי יהושע בן לוי עשרים וארבע תעניות ישבו אנשי כנסת הגדולה על כותבי ספרים תפילין ומזוזות שלא יתעשרו שאילמלי מתעשרין אין כותבין:

12 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף כא/ב

אמר מר זוטרא ואיתימא מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי מאן הדיוטות אמר רב חסדא כותאי מאי כתב עברית אמר רב חסדא כתב ליבונאה תניא רבי יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו לישראל אילמלא (לא) קדמו משה במשה הוא אומר ומשה עלה אל האלהים בעזרא הוא אומר הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמור כאן תורה אף עלייה האמור להלן תורה במשה הוא אומר ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא הוא אומר כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' (אלהיו) ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה על ידו הכתב שנאמר וכתב הנשתוון

13 ביאור הגר"א - משלי פרק ל פסוק א

דברי אגור בן יקה וגו' כי אנשי כנסת הגדולה סדרו בכל ספר כל מה שנעשה ברוה"ק מעניינו כמו בספר תהלים חברו כמה עניינים מהם על המוסר והתוכחה ומהם הזמירות והשבח וההודאה לאל ית' ובראש אותו העניין כתבו שם המחבר כמו הימן ואסף וידותון בספר תהלים והשאר וכן בספר משלי סדרו כל מה שעשו דרך משל בעניני מוסר ופרשה זו חיבר אגור בן יקה שכך שמו ושם אביו וזהו דברי וגו' לאיתיאל וגו

14 ספר פוקד עקרים - אות ו

וכמו שאמרו בריש אבות (א', א') דנביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה היינו שמסרו השגת התורה לחכמים דראשיהם הוא אנשי כנסת הגדולה שנקרא כן על שהחזירו עטרה ליושנה באמירת הגדול הגבור והנורא כמו שאמרו ביומא (ס"ט ע"ב) היינו דמצד השגת הנבואה שהוא בהתגלות הרי בהגלות מצד ההתגלות הוא בהיפך, אך מצד החכמה דתורה שבעל פה שהיא המגלה המסטורין דתורה שבכתב ...
הם משיגים דאדרבא הן הן גבורותיו וגדולתו ונוראותיו שגם בגלות ובחושך ה' אור לנו והאור שמתוך החושך הוא אור גדול יותר שיוכל להאיר גם בתוך החושך:
ועל כן חכמת תורה שבעל פה הוא דוקא בכלי מכוער יותר דכפי תוקף החושך יותר כן הוא מאיר יותר ו ...
וזהו היה הנס של פורים דנהפוך הוא אשר ישלטו וגו' שלא עשה עמהם אלא לפנים ולמראית העין ולא עונה מלבו כמו שהם לא עבדו אלא לפנים שכל חטאי ישראל אינם שחרורית באמת רק ששזפתני השמש ובמעט כיבוס הולך השחרות כמו שאמרו בשיר השירים רבה (א', מ') וכמו שאמרו בברכות (י"ז.) גלוי וידוע שברצונינו לעשות וכו':

15 ספר מחשבות חרוץ - אות כ

דעל ידי נס זה שבא על ידי אסתר חזרו לקבל התורה מאהבה שזהו עץ החיים דאין עץ חיים אלא תורה כמו שאמרו בריש תנא דבי אליהו (פרק א') ואז היה מתחלת התגלות תורה שבעל פה שהתחיל מאנשי כנסת הגדולה והם

שאמרו (אבות א', א') העמידו תלמידים הרבה להרביץ תורה שבעל פה שצריך קבלה תלמיד מרב דוקא ועשו סייג לתורה הם הוספות כל התקנות והסייגים שכולם מאנשי כנסת הגדולה. וזהו יסוד תורה שבעל פה שהותחל כבר על ידי דוד ושלמה דמלכות פה תורה שבעל פה קרינן לה. אבל כל זמן שהיתה הנבואה בישראל היה עיקר השתדלות לבוא למדריגת נבואה ונקראו בני הנביאים. ומאנשי כנסת הגדולה ואילך התחילו כל ישראל להשתדל להשיג מדריגת החכמה בתורה שבעל פה ונקראו תלמידי חכמים וזהו השלמת כח המלכות. והתחיל אחר המחיית עמלק דימי המן שהוא הגורם ריפוי ידים מדברי תורה דעל כן בא ללחום ברפידים וממנו נמשך הקרירות והעצלות בלבבות בני ישראל מדברי תורה דכשאין הקול קול יעקב בבתי כנסיות ובתי מדרשות אז הידים ידי עשו ולתורה שבעל פה צריך יגיעה גדולה וכמו שאמרו בתנחומא (פרשת נח ג') דעל כן עיקר כפיית הר כגיגית היה על תורה שבעל פה עיין שם. ואם כן מה דהדר קיבלוה בימי אחשורוש מאהבה היינו גם כן העיקר תורה שבעל פה וכמו שנתבאר. וקיבלו להתייגע בדברי תורה בלא רפיון ידים כי מחו מלבם זכר עמלק המרפה׃

16 ספר מחשבות חרוץ - אות יז

ואף על פי שהוא מדריגה יותר קטנה מכל מקום ההשגה יותר גדולה, וברוח הקודש יכולים להשיג הרבה יותר במדריגות יותר גבוהות, כי השגת כל נביא הוא רק כפי מדריגתו, וכל נבואת הנביאים הוא רק בנצח והוד שמשם יניקת הנביאים כנודע, מה שאין כן רוח הקודש הוא המשכה מקודש העליון חכמה עליונה שלמעלה מעלה הרבה מהשגת כל הנביאים אף נבואת משה רבינו ע"ה כנודע, וכידוע בכתבי האריז"ל שגילה הרבה דברים שלמעלה ממדריגת השגת הנביאים, כפי מה שכתב בעצמו בשער הנבואה, ולא שהנביאים לא השיגו זה, רק שמצד הנבואה שהיא ההשפעה הגלויה מן השמים לא השיגו זה, אבל השיגו מצד החכמה ברוח הקודש שהיה בקרבם גם כן דעל ידי זה יכולין להשיג כל הנעלמות, אלא שבדור הנביאים היה עיקר החשק וההשתוקקות של ראשי ישראל וצדיקי הדורות לנבואה שהוא השגה ברורה שהוא מן השמים, מה שאין כן השגת חכמה שהוא נעלמת שאפשר שאינן אלא דמיונות כוזבות של עצמו ולא תורת אמת ברוח הקודש, והם חשקו לדבר ברור וידיעה ברורה, ולכך לא היה אז התפשטות החכמה דתורה שבעל פה כל כך בישראל׃
וכמפורש בספר היכלות (כ"ח, ג') דעיקר זיוה והדרה של תורה היה בבית שני אף על פי שלא שרתה בו שכינה, עיין שם כמה לשונות של שבח שהיה אז, ודבשביל שהם חשקו לכך שה' יתברך יגלה להם סודות התורה הבטיחם על זה, והוא ההתגלות דרך חכמת התורה שבעל פה והם חשקו בכך להשיג השגות יתירות, ואף על פי שהוא דרך העלם, ועל ידי זה היה הסתלקות הנבואה והיינו על ידי תוקף החשק שהיה להם להתגלות חידושין דאורייתא שלמעלה מעלה מהשגת הנביאים, ומסטורין דתורה שבעל פה בלבם בדרך העלם שהוא מדת לילה נסתלקה הנבואה שנמשכה מנבואת משה רבינו ע"ה, דעל כן באו דבריהם גם כן בכתב דוגמת התורה שבכתב שהוא מדת יום, דהיינו התגלות ברור שלא במחשכים והעלם׃

17 ספר דרך חיים - פרק א משנה א

וחלקי החכמה הם שלשה והם חכמה ובינה ודעת שהם נזכרים בכל מקום בכתוב, וכאשר ראו חסרון הדור בחכמה באו אנשי כנסת הגדולה ותקנו כל שלשתן, דהיינו החסרון שיש בחכמה והחסרון שיש בבינה והחסרון שיש בדעת כמו שהם כתובים בכתוב (שמות ל"א) ואמלא אותו בחכמה ובתבונה ובדעת ועוד כתיב (משלי ג') ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו. ותמצא בני אדם שהם טועים בחכמה שסברתם הפך הסברא האמיתית, ויש בני אדם אף כי יש להם סברא ישרה ונכונה, וכאשר הם באים להבין דבר מתוך דבר על ידי פלפול יש להם חסרון, והראשון נקרא חכמה שהוא סברת הלב, והשני הוא הפלפול ונקרא בינה שמוציא דבר מתוך דבר על ידי פלפול, ויש בני אדם חסרים דעת שאין יודעים דבר
...
וכנגד זה הזהיר על אלו ג' דברים, כי הדין תולה בסברא בלבד ואין לך דבר יותר בחכמה כמו הדין, כמו שאמרו (ב"ב קע"ה ע"ב) אין לך מקצוע בחכמה כמו דיני ממונות וצריך להזהיר שלא יבא לטעות בסברת הלב, ולפיכך אמר הוו מתונים בדין. וכנגד החסרון שמגיע בפלפול החכמה וזהו מדריגה אחרת, על זה אמר והעמידו תלמידים הרבה עד שלא יבא לטעות בפלפול החכמה. והשלישי לא תליא לא בסברא ולא בפלפול רק כנגד מי שהוא נעדר הידיעה עד שאין לו ידיעה, ואם אין אתה עושה למי שהוא חסר הידיעה סייג לתורה הוא בא לעבור המצות ועל זה אמר ועשו סייג לתורה, ואלו ג' דברים הם כנגד החכמה ובינה ודעת שנזכרו בכל מקום

ור׳ עקיבא (ירושלמי שקלים III, 47 b; ראש השנה II, 56 d). — אבל באותו הזמן מובאים במסכת אבות מכל חכם וחכם מורי הקבלה (מאנשי כנסת הגדולה) והלאה איזה פתגמים (על פי הרוב בחלק העיקרי הוא פרק ג׳ של המסכת). בקראנו את המסכת הזאת בחתבוננות אנו מוצאים הרבה קושיות, המראות שנחוץ להביא אותם תחת שבט הבקרת:

א) בפרק הראשון נמצא חסרון גדול בין הלל ושמאי ורבן גמליאל הנמנה אחריהם. חסרים כאן שלשה דורות: שמעון בן הלל. רבן גמליאל הזקן ורבן שמעון בן גמליאל הזקן.

ב) בנו של רבן גמליאל הזקן נקרא במשנה י״ד רק שמעון בנו סתם בלי התואר ״רבי״ (עיין תוי״ט), בעת שתיכף אחרי כך במשנה י״ח הוא מובא בשם ר׳ שמעון בן גמליאל. — אם נבוא לומר כדעת הרבה מבארים (שטעו בדבריהם כאשר נראה הלאה) שבמשניות ט״ז—י״ז נזכרים ר׳ גמליאל הזקן ובנו שמעון, אז קשה ביותר חסרון התואר ״רבי״ אצל שמעון בנו של רבי גמליאל, והקושי כתרבה; כי על ידי זה נולדו שני חסרונות: בראשונה בין הלל ורבי גמליאל הראשון, ואחר כך יהיה חסר בין שמעון הראשון והשני, רבי נמליאל השני אביו זקנו של מעריך המשנה [26]).

נ) אחרי שנזכרה שם משפחת הנשיאים עד רבן נמליאל השלישי בנו של מעריך המשנה, מובא הלל עוד הפעם (פרק ב׳ משנה ד׳—ז׳). אין כל ספק שהלל זה הנזכר פה הנהו הלל הזקן, ולא הלל המאוחר, כדעת אחרים (עיין תוי״ט), כי המשנה ו׳ פרק ב׳ מיוחסת בפירוש להלל הזקן בסוכה דף נ״נ ע״א ובאבות דרבי נתן י״ב (כי אם לא כן מוכרחים אנו לקבוע פרק ב׳ משנה ו׳ בפרק א׳,

---

[23]) הקושי הזה מבקש גייגר Nachgel. Schriften IV., S. 308 להרחיק באופן מגונה ובקלות דעת. הוא אומר: ״גמליאל השני חסר, וכנראה בכונה״. הוא מחפש אח״כ למצוא, על יסוד הערות והשערות שהכנים בהן כונות שוא, אשמות והטאים ברבי גמליאל השני ולבוא אח״כ להמסקנא, שרבי נמליאל השני אף על פי שהזכירו נכדו בעניני הלכה הרבה פעמים, לא היה איש בעל מוסר הראוי להציגו למופת, ועל כן עברו עליו בשתיקה. אם כן לא רצה רבי להזכיר איזה פתגם מוסרי מאביו זקנו זה, בעת שלא הרחיק את פתגמו המוסרי של אלישע בן אבויה (פרק ד׳ משנה כ׳)!! ההשערה הזאת של גייגר אינה טובה כאמת מהשערתו שהדפים בה״יודישע צייטשריפט״ 1862 צד 32, שבכתביו שהשאיר אחריו השמיטה.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

עיין מאירי). וכעת מתעוררת הקושיא מדוע נחלקו פתגמיו של הלל ונקבעו בשני מקומות?

ד) מפרק ג' ואילך חסר כל סדר זמני וכן אי אפשר למצוא כל סדר עניני.

ה) הפרק החמישי אין לו שום חבור והמשך עם הקודם לו. בכלל אי אפשר להבין מאיזה טעם נקבע פרק זה במסכת אבות, אחרי שברוב פתגמיו אין נזכר שם תנא שאמרו.

הקושיות הנלויות הללו מוכיחות לנו שעל המשניות ממסכת אבות עברו שינויים רבים, ומכריחות אותנו לחקור אחרי הנוסח וחמקור הראשון והחליפות שעברו עליהן. ודבר אחד ישנו המקיל לנו את הדבר הזה. כי מלבד משנתנו במסכת אבות נשארה לנו גם תוספתא על דבר המשנה הזאת. בקבוצת האגדות הנודעת תחת השם „אבות דרבי נתן" הכירו זה מכבר שהנה התוספתא של המשנה דמסכת אבות. היא נקראת גם בשם „תוספת דמסכת אבות" (עיין תוספות בבא קמא כ"ה ע"א ד"ה קל וחומר והערת הגאון רבי ישעיה ברלין על זה). באבות דרבי נתן מוצאים אנו זה אחר זה באורים והוספות להמשנה דמסכת אבות. אולם תיכף אנו מכירים שלא משנתנו היתה לה ליסוד להתוספתא אבות דרבי נתן [27]). התוספתא האחרת של אבות (אנחנו נקרא אותה משנה אבות דרבי נתן) יכולים אנחנו, אם לא לכל פרטיה, לכל הפחות בעיקרי חלקיה להוציאה מן אבות דרבי נתן, יען הטופס שלה מובא למחצה או בשלימות בתוך דברי הבאורים שם. המשנה אבות דרבי נתן מכילה לפי זה החלקים הללו:

א) אבות הקבלה הזקנים עד אחרי הלל ושמאי (עיין אבדר"נ פרק א'—י"ג) מתאימים אל אלה הנזכרים במשנתנו [28]). פרק א' משנה א'—ט"ו; רק אצל הלל מוצאים אנו מלבד פתגמו המובא בפרק ב' משנה ו' הוספת עוד פתגם אחד (שמקורו בברייתא סוכה נ"ג ע"א).

---

[27]) במדרש קהלת ה' ח' נזכרות תוספת של בית רבי ותוספת של רבי נתן. לפי זה נמצאה אולי תוספתא לכל המשנה על פי עריכת המשנה דרבי נתן. כי להתוספתא המצויה בידנו שמשה כנראה ביסוד המשנה שנערכה על ידי רבי ומוצאה מבית מדרשו והיא היא תוספת של בית רבי הנזכרת במדרש.

[28]) לשנוים קטנים הנמצאים בכתבי־יד שונים של ספר אחד גם כן לא שמנו לב פה.

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

ב) תיכף אחרי הלל ושמאי נמצא רבי יוחנן בן זכאי קבל מהלל ושמאי וכו' כאשר נמצא במשנתנו פרק ב' משנה ח'—י"ד, רבי יוחנן בן זכאי וחמשת תלמידיו המצוינים (עיין אבדר"נ פרק י"ד—י"ח).

ג) אחרי כן נמנים שם הרבה תנאים קדמונים עד זמנו של רבי עקיבא, עקביא בן מהללאל, ר' חנינא סגן הכהנים, ר' דוסא בן הורכנס, ר' חנינא בן דוסא, ר' אלעזר בן עזריה, רבן גמליאל ושמעון בנו, בן זומא, ר' אליעזר בן יעקב, אלישע בן אבויה, בן עזאי, רבי עקיבא, אליעזר המודעי (עיין אבדר"נ פרק י"ט—כ"ו). כל השמות הללו נמצאים גם במשנתנו, אבל בסדר אחר לגמרי, ומהם הקשורים בפתגמים אחרים מאשר במשנתו של רבי נתן.

ד) אח"כ מובאים תנאים מאוחרים, גם אחדים מן הקדמונים בלי סדר ניכר עם פתגמים הנמצאים רק במקצת במשנתנו (עיין אבדר"נ כ"ז—ל"א).

ה) לבסוף אנחנו מוצאים סדר של דברים שונים הנמצאים במספר שוה. הפתגמים הקשורים עם המספר עשרה, שבהם מתחיל הפרק הזה היו כנראה בראשונה הרוב (עיין אבדר"נ פרק ל"א עד סוף). בחלק הזה נמצאו הדברים שבמשנתנו פרק ה' משנה א'—ה'; ז'—י'; י"ג—י"ח, כמעט באותו הלשון והסגנון. ביחוד יש להעיר על הדבר, שהפתגמים עם המספר שבעה ועשרה נמצאים באותו הסדר בשתי התוספיות.

יש לנו איפה הצדקה להחליט, כי אותן הקבוצות של פתגמים ומימרות הנמצאות בסגנון וסדר אחד בשתי התוספיות ששמשו להן כיסוד, הן הגן המשנה הקדומה של מסכת אבות. מסכת אבות הקדומה הזאת נחלקה לפי זה רק לשלשה פרקים והם:

א) האבות עד הלל ושמאי (פרק א' משנה א'—ט"ו).
ב) ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו (פרק ב' משנה ח'—י"ד).
ג) פתגמים הקשורים במספרים עשרה, שבעה ואולי גם ארבעת (פרק ה', א'—ה'; ז'—י' ועוד איזה מקומות שבפרק זה).

שלשה הפרקים הללו של המערכת העתיקה נשארו בשלימות גם בשתי התוספיות המאוחרות. הן הגן הגרעין שעליהן הוסיפו העורכים המאוחרים התוספות השונות. ואחרי שבמסכת אבות הקדומה נזכרים כבר החכמים של הדור השני של התנאים ר' אליעזר ור' יהושע כאבות הקבלה, הנה בודאי שעריכתה היתה בדור השלישי, בזמנו של ר' עקיבא וקרוב הדבר שר' עקיבא בעצמו היה עורכה. תכנית

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

סדורה של מסכת אבות דר' עקיבא (הננו מרשים לנו להשתמש בשם זה) היא ברורה למדי וניכרת לעינים. עשרה דורות של אבות הקבלה עמדו להם לישראל מימות אנשי כנסת הגדולה עד הזמן הזה. בן חשבה למצער הכרונולוגיה שבאותו הזמן. ר' אלעזר בן עזריא, בן דורם של ר' אליעזר ור' יהושע היה עשירי לעזרא, ונמנה בתור העשירי בדור למשפחת עזרא שעליה התיחס (ברכות כ"ז ע"ב). עשרה דורות הללו הם: א) אנשי כנסת הגדולה. ב) שמעון הצדיק. ג) אנטיגנוס איש סוכו[29]. ד—ח) חמשת הזוגות. ט) ר' יוחנן בן זכאי. י) תלמידי ר' יוחנן בן זכאי שהיו רבותיו של רבי עקיבא.

בין זמן הפסקת הנבואה, זמן חתימת התורה שבכתב, חמנו של רבי עקיבא שבשביל נאוניות הרוח שבו וכשרונותיו המצוינים היה הראוי לאותו דבר, לקבוע במדה ידועה חתימת התורה שבע"פ, מונחת תקופה רבה וחשובה. עשרה דורות עמדו במשך הזמן הזה בתור נושאי הקבלה. הגדולים שבהם נמנו על פי הסדר עם פתגמיהם המצוינים, שהאחרון בהם הוא: „ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך" (אבות ב' י"ד) שרצה להוכיח, שלא לחנם עבדו ולחמו נאוני הרוח הללו. במספר עשרה של מנוי הדורות, קשר רבי עקיבא עוד איזה השקפות על ענינים הקשורים במספר עשרה. בעשרה מאמרות נברא העולם, עשרה דורות מאדם עד נח, עשרה דורות מנח עד אברהם, אברהם אבינו נתנסה בעשרה נסיונות, עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים, בעשרה נסיונות נתנסו אבותינו במדבר וכו', יוכל היות שלקחו את דבר חליפת של עשרה דורות מזמן בנין בית שני עד אז, בתור סימן לקשור בו התקוה על הגאולה השלמה, אחרי שלרבי עקיבא תלוי הקץ וקשור במספר הדורות (עדיות פרק ב' ט'); וחשבו שכבר הגיע אולי הזמן „שישלם לך שכר פעולתך" (עיין ירמיה ל"א ט"ו). התקוות הללו אולם לא באו ועל כן לא הודיעו אודותן כלום להדורות הבאים. אבל ההשקפות: בעשרה מאמרות וכו', נשארו קשורות עם העשרה דורות של אבות הקבלה. והיו

---

[29]) בין אנטיגנוס איש סוכו ויוסי בן יועזר נמצא אמנם בהכרונולוגיה הסרון גדול, ובה„מאגאזין" משנת 1881 עמוד קכ"ה הוכחנו שהמלים „קבלו מהם" במסכת אבות א' ד' מוכיחים כי בראשונה נמנה לפני יוסי בן יועזר עוד זוג אחד שאה"כ התסירוהו. אם נאמר שבאבות דר' עקיבא נמנה עדיין גם זוג זה, אז התהילו העשרה דורות או עם שמעון הצדיק או שהוא נחשב עדיין על אנשי כנסת הגדולה.

הדפסה בריזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
המשנה הראשונה ופלוגתא דתנאי הופמאן, דוד צבי בן משה עמוד מס: 32 הודפס ע"י אוצר החכמה

(שם) אפשר לומר כן ג) אלא מקיש ביאתן בימי עזרא לביאתן בימי יהושע מה בימי יהושע נתחייבו במעשרות ובשמיטין וביובלות ד) קידשו ערי חומה והיו ששין ושמחין לפני המקום ב"ה אף ביאתן בימי עזרא נתחייבו במעשרות ה) שמיטין ויובלות וקידשו ערי חומה והיו ששין ושמחין שנא' (שם) ותהי שמחה גדולה מאד וכן הוא אומר (דברים ל') והביאך ה' אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירישתה וגו' מקיש ירושתך לירושת אבותיך מה ירושת אבותיך בחידוש כל הדברים הללו אף ירושתך בחידוש כל הדברים הללו. אי יכול תהיה לכם ירושה שלישית ת"ל וירשתה ו) ראשונה ושניה יש לכם שלישית אין לכם והצפיר והשעיר מלך יון וגו' הוא המלך הראשון (דניאל ח') ועמד מלך גבור וגו' ובעמדו תשבר וגו' (שם י"א) הוא אלכסנדרוס מוקדון שמלך י"ב שנה. עד כאן היו הנביאים מתנבאים

ביאור הגר"א

בעריהם וכל ישראל בעריהם כצ"ל : ויעשו כל הקהל השבים כו' כצ"ל : או יכול תהא לכם ירושה שלישית : ע"כ היו הנביאים, פי'

מ"מ והערות

ג) ערכין ל"ב : ירושלמי שביעית פ"ו ה"א. ד) ע' ערכין שם תוד"ה וקידשו ובמל"מ הל' שמיטה ויובל פ"ב הט"ו. ה) ע' ירושלמי יבמות פ"ו ה"ג ובק"ע שם. ו) יבמות פ"ב : נדה מ"ו : וע' ירושלמי דמאי פ"ג ה"ג ובתוספתא שם. ובסמ"ג מ"ע קל"ג ובזבחים ס. ושם תוד"ה מאי וע"ע ברש"י ותוס' יבמות שם ובריטב"א שם. ובכ"מ הל' תרומות הלכה כ"ו.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה

ברוח הקדש ז) מכאן ואילך הט אזנך ושמע דברי חכמים שנא' (משלי כ"ב) כי נעים כי תשמרם בבטנך. להיות בה' מבטחך. ונאמר (שם) הלא כתבתי לך שלישים וגו'. ח) להודיעך קושט וגו' וכן הוא אומר (דברים ל"ב) שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך יכול זקני השוק ט) ת"ל ויאמרו לך הא למדת זקן זה שקנה חכמה. י) ר' יוסי אומר מלכות פרס בפני הבית ל"ד שנה. כ) מלכות יון ק"פ. ל) מלכות בית חשמונאי ק"ג. מ) מלכות הורדוס ק"ג. מכאן ואילך צא וחשוב לחורבן הבית ובגולה היו כותבין בשטרות נ) למנין יונים. אלפא ואלו הן שמונה מלכי יון אלכסנדרום מוקדון, פירטן,

ביאור הגר"א

משהרגו את היצר הרע בטלה הנבואה: שאל אביך זה הנביאים זקניך אלו תלמידי חכמים: ובגולה היו כותבין שטרות ליונים. כי אלכסנדר רצה להעמיד צלם בהיכל ונתפייס על מנת שיכתבו שטרות למנין יונים: אלפא. פי' מיציאת מצרים הוא אלף שנים דהיינו ת"פ עד בנין הבית ות"ו יו"ד שעמד ונ"ב עד מלכות פרס ונ"ב של מלכות

מ"מ והערות

ז) עי' סנהדרין י"א: ובמדרש חזית פסוק אם חומה ובתנחומא בראשית אות כ"ג. ח) עי' מגילה ז'. ט) עי' סנהדרין י"ד ובפירש"י שם, ובסוטה מ"ד: י) תו"כ קדושים פ"ז, קדושין ל"ב: כ) ע"ז ט', ועי' שאילת יעב"ץ סי' ל"ג ובמ"ע פי"ט. ל) ויק"ר פכ"ט ועי' שבת ט"ו. ובע"ז ת': ובפירש"י שם וצ"ע ועי' פי' מהרז"ו לויק"ר שם. מ) כ"ה בע"ז ט': ועי' סנהדרין צ"ז: בפירש"י ד"ה עוד אחת ובסע"ז יש בזה כמה נוסחאות. נ) ע"ז י'. ועי' תוס' יבמות צ"א: ד"ה מלכות יון ובתוס' גיטין פ'. ד"ה מפני ובחי' הר"ן שם.

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

ובתפלה. (ברכות ל"ד א') תד"ה אמצעיות: (לבוש)

דף יז:

הגהות

גמ'

כלו חפושעים כו' נ"ל דצ"ל המינים וכן לקמן: (רש"ש)

ושבר פושעים וחטאים יחדיו יכלו. ונ"ב חסר כאן וצ"ל ועוזבי ה' יכלו שכ"ה בהך קרא התם וזהו מש"כ רש"י ז"ל ועוזבי ה' כו' ואך בד' רש"י ז"ל היה נ"ל להגיה קצת וכמו שאכתוב בסמוך על דברי רש"י ז"ל: (מוראה כהן)

חידושים

גמ'

ורבנן גמי הכתיב וחיו. ק"ל ליטעמ דלרבי ליה למ"ד בפ"ק מגלה בלה"ק כלעיל (ט): (רש"ש)

במתניתא. נ"ב יעוין ברכות דף לג ע"ש: (ברוך טעם)

ק"ל זקנים ובחם במה נבואים. נ"ב וכירושלמי פ"ק דמגילה מלינו פ"ה זקנים והכה שלשים וכמה נביאים נלטערנו על עניין מיוחס המגילה שרצו מרדכי ואסתר לחתם בחתם וכמה פ"ה זקנים ול"ה נביאים שלה ק"ל במספר לולם הא דלקמן דירושלמי והכה שלשים וכמה נביאים ולא נקט שלשים וחמשה לטעם ליון דמרדכי הוא מחנאי בכה"ג עי' ריש מגילה מכלי טולטו מנאי בכה"ג תיקון ועי' מהרבנאל בריש נחלת לוכח וכענין המגילה מרדכי היה המחתם ובה"ג התנבדו בחחלה ורק חח"כ הסכימו מפני הסמך שמלאו במקרא ע"כ בשביל שחלטו מרדכי וחסתר והם הסיבו חלה המלות שלין נביא לשלי לחתם היה מרדכי חסר ממנין ושוב לא נחית למנין ונקטו שלשים וכמה ומה שנחמר בירושלמי והכה שלשים וכמה נביאים הוא ט"ס **וכ"ל פ"ה זקנים וגם שלשים וכמה נביאים וחמת: (מהרי"ץ חיות)

ומאי חזית דסמכת בו'. לקמוחה נלח הלי קלח דסקולח כו' הוה מלי למרולי ע"ז הכוח לחו רפוחה דמלוחים כו': (רש"ש)

לאו רפואה דתחלואים היא אלא רפואה דסליחה. וק' דבכ"ה (י ע"ב) וכסוף יומח ל"מ הכי ועיין נדרים (דף מ): (מצפה איתן)

ומה ראו לומר רפואה בח' בו'. עמ"ש שנחמק ול"נ דהכי קח ק"ל דכיון דעיקר הנחולה היו חלה במו"ש היה שייך שפיר לקוכעה בח' וכדחלר"י בחענית (כט) חלמלי כו' לח קבעוחו חלה בעשירי מפני שרובו בו' ולפ"ז כמו שקבעוהו ביום המחלה ועמ"ש בעיל (ה ב) ובדפוסה בז' בחר סליחה כדחמיר קיל הסולח בו' הרופח בו': (רש"ש)

כנגד מפקיעי שערים דכתיב שבור זרוע רשע. וכירושלמי חיכח נגד קול ה' שובר חרזים ועיין ברכות (דף כח ע"ב): (מצפה איתן)

ומה ראו לומר קיבוץ גליות לאחר ברכת השנים דכתיב ואתם הרי ישראל וכו' לעמי ישראל כי קרבו לבוא. נ"ב נ"ל וכתיב בתריה ושמעתי לחכם כקדמותיכם וכו': (מוראה כהן)

וכיון שנתקבצו גליות וכו'. נ"ב ונ"ל דקיבוץ גליות דניח ליה מקרא דכתיב ליון כמשפט חפדה וכחיב בלדקה וכ"ה ברש"י ז"ל [והמהרש"ל ז"ל ב"פ] חמה כזה לחימתי חעשה קיבוץ גליות כלן ע"ש] וכ"כ דדניח כזה לחימתי חעשה שופטיך וכו' כשיקויים בחמלה ליון כמשפט חפדה וכחיב וכו'. ומ"ש נעשה דין כרשעים ומחה ג"כ המהרש"ל ז"ל כזה דהרי בכרכת הסיבה לח נזכר כה דין כרשעים כלל ע"ש ולכן היה נרלה להגיה כלן ל"ל דכיון שנתקבלו הגליות יכלו שוטרים רעים מישרחל שנח, ותמיכה כל בדיליך ותחיכה שופטיך [ובדחיתי בשבת ק"ט מהך קרא לחין הקב"ה מחרה שכינתו על ישרחל עד שיכלו שוטרים רעים וכו' שנח, ותחיכה ידי ע"ש וכיון שיכלו שוטרים רעים מישרחל נעשה דין כרשעים ויכלו הפושעים והזדים עמהם שנח, ותחיכה שופטיך כבראשונה כו' ומעיך ליה ושבר פושעים ותטחים יחדיו ועוזבי ד' יכלו כל"ל. [ל"ה הכה כבוד מר חמי הגחון הג"ל בחריך כשלן בניאור נוסח הברכה דומחיכים ומחוך שלינו טוען כ"כ לניאור קונית הגמ' לכן השמטתי כלחן]: (מוראה כהן)

וכיון שנתקבצו גליות בו' ואשיבה ידי עליך בו'. נ"ל דקטן גליות נרמז כומחיכה כל בדיליך דכנגות חנחו מופרדים ומובדלים זה מזה וגם ביניהו לנין הב"ח וכקנוסס יסורו המבדילים: (רש"ש)

וכיון שנתקבצו גליות נעשה דין בו'. נ"ב סמך זה נחמר חחר שנתקבצה ברכת המינין ביבנה כימי ר"ג כלחיתה פ"ה [ברכות כ"ח ב'] דהוו להו י"ט ברכות: (יעב"ץ)

רש"י

ד"ה הבו לה'

הזכירו לפניו בו'. נ"ב מדבחיב הבו ולח כחיב מה דיבכו חלה ס"פ חחם בני חלים הזכירו זחת לפניו חלים שהם חחוחיכם: (יעב"ץ)

ד"ה כלו הפושעים

שנא' ועוזבי ה' נ"ב לבחורה ל"ע ול"ל לחוקמי פושעים בזדים ועוזבי ה' בפושעים והרי בפושעים ס"ל לחוקוף פירום רק בעוזבי ה' היה ט לפרש בחמ"ב רש"י זה ולכן היה נ"ל להגיה קלח בד' רש"י ז"ל דבל"ל שנח, ושבר פושעים היינו שעושים לבבעים ומיחם מחמינים וכו' וכלחיתה ביומח חלו המדקין ועוזבי ה' חלו הזדים כל"ל ול"ע: (מוראה כהן)

תום'

ד"ה כל

וקשה שהרי כו'. נ"ב ועיין שבח דף קט"ו ע"ל משורם כרם"י ז"ל: (ר"ש מדעפור)

קריאת התורה אינה מה"ת לבד בפ' זכור. לקחורה קשה הל חיכח פרשה המלך דכחיב בהדיח מקרח חת החורה וכן קריחת כהן גדול ביוה"כ משמע מפרש"י ר"ס בח לו שהוח מה"ת וכ"מ בירושלמי שהביחו חום' שם וגם מסוגיח דנמ' שם יש לחוכיח כן ומ"מ לפשר דמה"ת יש ל"ח בקריחה בע"פ ול"ל ס"ת דוקח. ועי' מ"ש לימח שם בעז"ה: (מצפה איתן)

ד"ה ודוד

תרתי גינהו. נ"ב עיין לריסה מ"ח סי' קי"ז דכחב להקשות ע"ז כיון דמרתי ניהו ג"כ הלקה"ל שם הכי י"ח ני"ה ניהו עי"ש. ולח נהירה לפע"ד דשפיר חוי י"ח משלר תרתי ניהו לשם חלה ניהו ולמה רבנו חלה לח חוי חלה י"ז. גם מ"ש כיוצה דכרי הטור דרש"י היה גורס שם לחמנח ולמה רבנו חלה ניהו ע"ש לינו להל רש"י גרס המם לחר"י כריש לר"ח ומסיים שם לחרבע"ג חר"י כל פרשה שהיחה מניחה על דוד פחח בחשרי ומסיים בחשרי חלמה לחשרי ולמה רבנו חלה חוח: (ר"ש שיבוש)

ציונים

גמ'

בלה"ק נאמרה. (ברכות י"ג א') תוס' ד"ה בלשון: (לבוש)

שנאמר הבו. (ברכות ל' ב') תוס' ד"ה על: (לבוש)

למה ראו לומר בינה אחר קדושה. הרא"ש בברכות פ"ה סי' ב': (שדה צופים)

הסולח לכל. (ר"ה י"ז ב') תוס' ד"ה ושב: (לבוש)

דף יח.

הגהות

גמ'

הא ל"ר אלא להא גיפטית בו'. נראה להוסיף מדיח למדיים כדלעיל: (רש"ש)

חידושים

גמ'

וממאי דהאי זבירה קריאה היא דלמא עיון בעלמא. ומקשה הטורי חבן לממי חקי חלי חקלי וטריח דקחמר וממחי דהכי זכירה קריחה היח דלמח עיון בעלמח פי' ע"י הרהור בלב והל נ"ל מייני עד השתח דמגילה לריכה קריחה בפה דוקח ולח חני לה בהרהור הלב ולי משום דחמח ליעשה קריחה חין זה ביוק לומר דמלומה בקריחה דוקח להל גבי ק"ש חית ליה לרבינה בפ"ע דברכות בהרהור בדבור דמי ופפ"ה בכולה פ"ק ופ"ע דברכות חני לה בלשון קריחה. ולי נרחה די"ל דהנמ' דמיך חפיחה להך בנח דקחמי חחר קריחה בעל פה קריחה חרגום בכל לשון נ"ל ח"ל ומיהו לליכה קריחה בפה דוקח לחי חימח דבני בהרהור הלב חחלי נ"ל ילח חחרגום וכבל לשון הל כחב בחי' רבינו בברכות (דף טו) בהרהור נ"ל ליך לשון וסייע דקחמר וממחי דהכי הוה לחלי זכירה וכו': (מצפה איתן)

ל"ל דכתיבא תרגום בו'. לפ"ד בפ"ם בפ"ע הל"ל כדחמר ר' חנח חר"ח (לקמן) שכחובה בלשו יוניח ס"ל בו': (רש"ש)

רי"ש בו'. **לעז יווני לכל כשר** עי' ר"ן שמלריך להח להסמיכו זה בריב"ח ול"ל לפשטח דנמרח חולה לנח חוחיכיה חולה בגיטין (יט ב) חמר חמיחר חלי שנילח פרשה בו' מלי קח"ל לכל לשון כשר חניח שבחבו בו' יוניח בו' כשר ע"ש ולנידכו מלי פריך מיוניח לפרסיח ודוחק לומר דהסיבירה היח מעבריח ופסיוקיה כחב ולשון עבר הנהר כבבריחיה דהכח ודמחניחין דפ"ד בידים וכחב עבריי: (רש"ש)

והא קתני יוונית ליוונים אין לכ"ע לא. מה שהקשה הסמהרש"ל מעיקרא לפריך מיחיבי בו' חמלי לח הקשה בו' ונלעזו שמעת לשונית יכח הל יוונים לח ק"מ דמעיקרא דסיום ס"ד דחמו למרולי מחניחין משמע דלעז יווני היינו כשר חלח ליוונים דהל קחני לנועזות ומהכרייחה פריך שפיר דסיום ס"ד דפסלה חף ליוונים דומיח דלחינן וכמו שפי' רש"י למחניחין דקריחה מרגום בו' דמיירי חף בבעלי חומו חלמון עד דמשני ליה הל לח דמיח בו' ופריך ליה ל"ל בו': (רש"ש)

ולימרו הלכה ברישב"ג. ק"ל למ"ל כהה לבד ס"ל בומיה דיש מסיבות ליוונית כלה"ק חבל הה ס"ל בדבון דפסריס נכמבים בכל לשון וי"ל דכיון דטעמיה מקרא דיפת בו' ויפחן בחהלי שם משמע נמי דלשחר לשונות חין שכוח: (רש"ש)

מידי דהוה אנשים ונ"ה. חימה דהכי עלימה מקשה והל לל יחע בו' דהן הן לוטיס: (רש"ש)

האחשתרנים בני הרמכים מי יחיענו. לפי פשוטו נ"ל דהמה חומרים להלילים ובוכנים מחמחרנים הוח שם היחה למדינחם חו לעיכם ומיט רמוך לומר דוחו חמחרנח חשר כמלכות רוסיח וחמכים הוח כיוט משפחחם כמו הרכנים (כינימיה לה) וכדומה ולחשר מלחטו שם רמך בפ"ם דכלילים למין פרל יחוע חפשר לומר דנקרחו כן ע"ש רגיונחם וקיקיונחם ברכיכה על מין פרל הגזכר: (רש"ש)

האחשתרנים בני הרמכים. נ"כ רלימי נדכרי מומני מדוחי המדיטח שעליין יחוטים הם ומלוייס כחרך פרס והם מין גמליס כמני חטוטרות ומשמה רגליס והם קלי המרוץ מאד: (יעב"ץ)

רש"י

ד"ה קראה תרגום

זו ואצ"ל זו קתני. נ"ל הל לל"ל פי' זה כמשמה הוח משום ד"ל דבבל נהון נחת נרבוי חפי' יווניח ולפחוקי מרשב"ג חבל הכח דמסקינן נרו"ם דלעז יווני בבל כשר ולל חוחיכיה מחחניחין (עי' כ"ן) ע"כ דבבל נהון היינו לבד יווניח הוכרח לפרש דו ול"ל זו קחני: (רש"ש)

ציונים

גמ'

מכאן ואילך. (ברכות כ"ט א') תוס' ד"ה מפני: (לבוש)

דתניא (כ"ה הגרי"פ) **זכור יכול בלב בו'.** הוא בת"כ ר"פ בחוקותי: (רש"ש)

דכתיבה תרגום. (סוטה ל"ג א') תוס' ד"ה כל: (לבוש)

לעז יווני. (מגילה ט' א') תוס' ד"ה כאן: (לבוש)

והאחשתרנים. (ברכות מ"ה ב') תד"ה שאני: (לבוש)

דף יח:

הגהות

גמ'

דתניא ר' ירמיה בו' בריב"ח וראב"ש הגי' ר' יהודה: (רש"ש)

תום'

ד"ה קנקנתום

ונחי דאמרי' התם שהיא ירוקה בו'. עי' בתוס' שם וכאן ט"ס: (רש"ש)

חידושים

גמ'

דשמואל הוא דחייש ליחידאה. וים לדקדק הל ר' מונח חמר הכי כמה ר"י מסחמח הכי ס"ל וח"כ הוי מרי ולח מקרי יחידאה נגד ת"ק כדחמרת כפ' הערל (דף פ ע"ב) וכירושלמי דברכות פ"ב חיחח לחמר כן ר' מונח כמה ר"י כמה ר"ש לף ק"ם. וי"ל דקי"ל כחלמודא דרך ר' מונח ס"ל כן חלינח דר"י ולח שחר חנחי ומשו"ה חשיב יחידאה. וכ"מ מדברי חום' ומהכרא"ש כחוכה (נד) דחיכח מ"ד חלינח דר"י דחיטו חוזר לרחם ע"ם. וכה"ג ל"ל כמ"ק (דף יב ע"ב): (מצפה איתן)

אלא דכתב ספוקא ספוקא וקרי לי' בו'. זה חין מוכה עליו וח"ב כ"ל משום דדרך לעשות כן לדעת חולי טעה וח"ב קשה לטיל דכחב כולה וקרי לה וי"ל דח"ב היינו מניחה חו משום דחין דרך לעשות כן חלח ימלח טעות כחחלחה יהיה טורח למקנה: (רש"ש)

מעשה בר' מאיר שהלך לעכיא ולא היה לו מגילה וכתבה ע"פ. נ"ב עי' (עירובין יג ע"ח) מה מלחכתך לכלר מגי: (מהרי"ץ חיות)

שאני ר"מ בו'. עי' נה"ם מה שהניח בשם המדרש לח ס"ל

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
תלמוד בבלי <וילנא החדש> - יב מגילה תלמוד בבלי. ש"ס ווילנא החדש. עמוד מס: 128 הודפס ע"י אוצר ה

ברמב"ם אמנם עיין במ"מ שם. ומש"כ הרמב"ם וז"ל והרי היא קיימת כחמשה חומשי תורה וכהלכות תורה שבעל פה שאינן בטלין לעולם וכו' וזכרם לא יסוף מזרעם עכ"ל. ובשם מרן הרב זצללה"ה שמעתי דצ"ב דאיך ילפינן זה מקרא דזכרם לא יסוף מזרעם, והנה אפשר לפרש על פי הירושלמי דזכרם לא יסוף מזרעם מכאן שקבעו להם חכמים מסכתא [והובא גם בר"ח] ולפי זה מאחר שבקרא הזה כתיב דהוה ליה תורה שבעל פה ומסכתא אם כן הרי תורה שבעל פה קיים לעולם ואם כן הרי ילפינן מקרא הנ"ל דקיימת המגילה לעולם מאחר שיש בה תורה שבעל פה וזהו ביאור דברי הרמב"ם דיליף מקרא הנ"ל דקיים לעולם מאחר דבקרא הזה כתיב דהוה תורה שבעל פה.

והנה בביאור דברי הירושלמי דיליף מקרא דזכרם דקבעו להם חכמים מסכתא דצ"ב מנלן זה בקרא הזה אמר מרן הרב זצללה"ה ודרשינן בתו"כ זכור שתהא שונה בפיך עיי"ש, ובשונה בפיך היינו תורה שבע"פ ולפי זה מבואר דזכרם היינו תורה שבעל פה דזהו ביאור דזכר שתהא שונה בפיך ומכאן ילפינן דקבעו להם חכמים מסכתא מאחר שיש בה תורה שבעל פה.

בגמ' י"ד א' תנו רבנן מ"ח נביאים וכו' ולא פחתו והותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה והקשה רש"י מנר חנוכה, ותירץ דאז כבר פסקו הנביאים מה שאין כן בימי מרדכי היו חגי זכריה ומלאכי. וצ"ע כיון דתקנת מקרא מגילה ע"כ מדין ביה דין ולא מדין נביא (דזה א"א) ואם כן מה נפקא מינה כיון דהוה ע"י נ"ב אלא די"ל דעל לשון הגמ' דקאמרי נביאים וע"ז מתרץ וצ"ע. ולפי הנ"ל היה אפשר לפרש דכל היו"ט של מגילת תענית בטלים לעתיד לבוא וגם חנוכה ביניהם שהיא מהם אבל מגילה קיימת לעולם כד' הרמב"ם ואם כן במצוה לשעה פשיטא דאפשר לתקן אבל מצוה קיימת לעולם לא הוה כי אם מגילה. ע"כ דברי מרן הרב זצללה"ה.

שוב הראו לי מש"כ בזה בספר עבד המלך יהושע (במבוא) דכתב שכוון לדברי מהר"ם אלשיך בפירושו לאסתר וז"ל: נשים לב למאמרם ז"ל כל הנביאים והכתובים בטלים לימות משיחנו חוץ ממגילת אסתר והיתכן שיתבטלו ספרי הקודש ואם יש טעם לביטולם מה יתרון מגילה עליהם כי גם שברוח הקדש נאמרה הלא הנבואה גדולה מרוח הקודש ולמה גרעו דברי הנביאים ממנה. ותשובת דבר זה. עם מה שאמרו בתענית שאין דבר בנביאים וכתובים שאינו רמוז בתורה אלא שצריך חכמה רבה להבין הדבר מחוך התורה ובימות משיחנו שיתמלא הארץ דעה נביין לאשורנו מתוך התורה כל מה שבנביאים וכתובים אך מגילה זו אף שגם היא רמוזה בתורה עם כל זה לא תתבטל כי הנה אמרו רז"ל שלא היה מקום לסנהדרין לכתוב את המגילה אלא שמצאו כתוב בתורה כתוב זאת זכרון בספר שאומרו בספר הוא מיותר אלא שבא לרבות על המגילה שנקראת ספר ולכן אחשוב כי על כן לא נתבטל הספר הזה כי מצות התורה היא לכותבו ועל כן כמו שאין התורה מתבטלת גם מה שצוותה התורה לכתוב לא יתבטל, עכ"ל האלשיך.

* * *